

Het gemengde bedrijfstype in Zuid-Holland-Zuid

Een korte studie naar de perspectieven en ontwikkelingen van het gemengde bedrijfstype

B.J. van der Sluis

J.S. Buurma

O. Hietbrink

Projectcode 64406

April 2001

Rapport 2.01.05

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- Wettelijke en dienstverlenende taken
- Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- Ruimte en Economie
- Ketens
- Beleid
- Gamma, instituties, mens en beleving
- Modellen en Data

Het gemengde bedrijfstype in Zuid-Holland-Zuid; Een korte studie naar de perspectieven en ontwikkelingen van het gemengde bedrijfstype
Sluis, B.J. van der, J.S. Buurma en O. Hietbrink
Den Haag, LEI, 2001
Rapport 2.01.05; ISBN 90-5242-649-X; Prijs f 26,- (inclusief 6% BTW)
33 p., fig., tab.

In dit onderzoek worden de ontwikkelingsmogelijkheden van het gemengde bedrijf met vollegrondsgroente en glastuinbouw in Zuid-Holland beschreven.

Het gemengde bedrijfstype zit in Zuid-Holland in een moeilijke positie vanwege ruimtelijke druk van andere gebiedsfuncties en planologische beperkingen voor de glastuinbouw. Sterke punten van het gemengde bedrijf zijn de specialisatie in de teelt van bladgewassen en de logistiek gunstige locatie (nabijheid Barendrecht). Het bedrijfstype schuift vanwege marktontwikkelingen meer en meer op naar glastuinbouw. Daarmee krijgt het ook meer en meer te maken met de planologische en milieutechnische eisen die aan deze sector gesteld worden. Voor bedrijven met voldoende omvang en ruimte voor meer glas is continuïteit mogelijk.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie@lei.wag-ur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie@lei.wag-ur.nl

© LEI, 2000

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponereerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

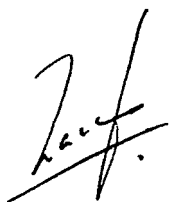
	Blz.
Woord vooraf	7
Samenvatting	9
1. Inleiding	11
1.1 Resultaat en afbakening	11
1.2 Achtergrond	11
1.3 Aanleiding	11
1.4 Aanpak	12
1.5 Opbouw van het rapport	14
2. Ontwikkelingen vollegrondsgroenteteelt en glastuinbouw	15
2.1 Belang van de vollegrondsgroenteteelt	15
2.2 Ontwikkeling van de intensieve vollegrondsgroente	17
2.3 Het gemengde bedrijfstype	19
2.4 Dynamiek op de bedrijven	20
2.4.1 Vollegrondsgroente	20
2.4.2 Glasgroente	21
2.4.3 Zomergroente	23
2.4.4 Spruitkool	24
3. Visie toekomstige ontwikkelingen gemengde bedrijf	26
3.1 Meer glasteelten	26
3.2 Markt	26
3.3 Ruimtedruk	27
3.4 Milieu	28
3.5 Visie toekomstige ontwikkelingen	29
4. Conclusies	31
Literatuur	33

Woord vooraf

Bij de Provincie Zuid-Holland en de Directie Zuidwest van LNV bestaat behoefte aan inzicht in de positie van het gemengde tuinbouwbedrijfstype in Zuid-Holland-Zuid. Dit bedrijfstype omvat het bedrijf met de teelt van vollegrondsgroente en glasgroente, ook wel het Barendrechts bedrijf genoemd. Het gaat hierbij zowel om de bedrijfsstructurele ontwikkeling als om een toekomstvisie.

Bij de opstelling van de toekomstvisie is zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij landelijke verkenningen die het LEI in het recente verleden heeft uitgevoerd. Daarnaast zijn ook enkele diepte-interviews met sectordeskundigen gehouden. Deze personen, die de onderzoekers bij het uitvoeren van hun opdracht ten dienste zijn geweest, dank ik hierbij voor hun medewerking.

De directeur,

Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse

Samenvatting

Op verzoek van de Provincie Zuid-Holland en de Directie Zuidwest van LNV zijn de ontwikkelingsmogelijkheden van het gemengde bedrijfstype in Zuid-Holland-Zuid verkend. Hiervoor zijn de recente bedrijfsstructurele ontwikkelingen in de periode 1993-1999 in Zuid-Holland-Zuid in kaart gebracht en is op basis van meningen van deskundigen en eerder verrichtte studies een visie voor de toekomstige ontwikkelingen geschetst.

Bedrijfsstructuur

Vollegrondsgroenteteelt

Het areaal intensieve vollegrondsgroenteteelt in Zuid-Holland-Zuid is in 1993-1999 met 20% sterk gedaald en omvatte in 1999 nog ruim 2.500 ha. Het aantal bedrijven met vollegrondsgroenteteelt daalde nog sterker (30%) en bedroeg in 1999 nog 425 stuks. De op vollegrondsgroenteteelt gespecialiseerde bedrijven vallen met een daling van 62% nog verder terug. In 1999 waren er nog 85 gespecialiseerde bedrijven over met gezamenlijk een areaal van ruim 800 ha intensieve vollegrondsgroente (inclusief spruitkool).

Het totale teeltplan vollegrondsgroente bestaat voor tweederde deel uit spruitkool en 15-20% uit zomergroente. De spruitkoolteelt daalde in 1993-1999 met 10% (200 ha) en het areaal zomergroente daalde met maar liefst 30% (160 ha).

De belangrijkste regio voor de spruitkool in de Hoekse Waard (circa 1.000 ha). Het geregistreerde areaal in IJsselmonde was circa 500 en daalt verhoudingsgewijs het hardst. Opmerkelijk is dat op Goeree-Overflakkee de spruitkoolteelt (in bescheiden mate) toeneemt. De spruitkoolteelt verschuift meer en meer naar het akkerbouwbedrijf.

Vrijwel alle zomergroente wordt geteeld in IJsselmonde en de Hoekse Waard. Het areaal zomergroente daalt in IJsselmonde harder dan in de Hoekse Waard. Op Goeree-Overflakkee komt vrijwel geen zomergroente voor.

Glasgroente

De glasgroenteteelt vindt vooral plaats in IJsselmonde. In geheel Zuid-Holland-Zuid betreft het in totaal circa 170 ha. Het areaal is in de periode 1993-1999 nagenoeg constant gebleven.

Gemengde bedrijf

Karakteristiek voor de regio Zuid-Holland-Zuid en vooral IJsselmonde is het gemengde bedrijf met de teelt van vollegrondsgroente en glasgroente. Een van oudsher belangrijke pijler voor dit bedrijfstype is de zomergroenteteelt in de vollegrond (bladgewassen, vroege koolteelten en dergelijke). Deze pijler brokkelt echter af in betekenis. De relatieve betekenis van de glasgroenteteelt neemt toe op het gemengde bedrijf.

Het totaal aantal gemengde bedrijven neemt af in verhouding tot alle bedrijven met plantaardige productie in Zuid-Holland-Zuid en bedraagt nu 9%. Voor IJsselmonde is dit

afgenomen van 38% naar 33%. Er is een duidelijke tendens van een verschuiving binnen het gemengde bedrijfstype door enerzijds meer glasgroenteteelt en anderzijds afstoting van vollegrondsgroenteteelt.

Mening sectordeskundigen

Volgens de sectordeskundigen wordt het voortbestaan van het gemengde bedrijfstype in Zuid-Holland-Zuid ernstig bedreigd door met name externe invloeden. Dit zijn:

- de grote ruimtedruk in IJsselmonde als gevolg van andere concurrerende gebiedsfuncties en de daarmee samenhangende beperkingen als men het bedrijf met glastuinbouw wil uitbreiden;
- de planologische beperkingen ten aanzien van verplaatsing van glastuinbouw naar de Hoekse Waard en/of Goeree-Overflakkee;
- toenemende milieueisen.

Anderzijds voert men ook sterke punten (kansen) aan die het voortbestaan van het gemengde bedrijfstype rechtvaardigen, namelijk:

- nabijheid van de handel en een sterk logistiek centrum in Barendrecht;
- vaste relaties tussen de handelaren en de tuinders (snelle levering);
- sterke specialisatie in bladgewassenteelt en de verschuiving van de teelt in de vollegrond naar de glasteelten. Dit heeft een gunstige uitwerking op de verdeling en de omvang van de arbeidsbehoefte;
- de telers van bladgewassen bedienen een nichemarkt;
- kortom IJsselmonde heeft een centrumfunctie voor de bladgewassen.

Visie

De structurele ontwikkeling en de visie van de sectordeskundigen sluiten op elkaar aan. De bedreigingen zijn sterker dan de kansen voor het gemengde bedrijf en leiden tot de slotsom dat met name door ruimtelijke beperkingen en in mindere mate door de toenemende milieueisen het merendeel van de gemengde bedrijven uit Zuid-Holland zal verdwijnen. Voor bedrijven met voldoende omvang en ruimte (meer glas, specialisatie op een beperkt aantal gewassen, enzovoort) blijft het echter mogelijk een volwaardig inkomen te verwerven.

1. Inleiding

1.1 Resultaat en afbakening

Dit rapport omvat een beschrijving van de structurele ontwikkelingen van de bedrijven met vollegrondsgroente en/of glasgroente naar bedrijfstype en naar deelgebied. Daarnaast wordt een beknopte schets gegeven met de toekomstmogelijkheden van het zogenaamde Barendrechtse bedrijfstype.

Het onderzoek is deels gebaseerd op desk-research en statistische analyse van gegevens in bestaande databanken en deels op diepte-interviews met sectordeskundigen. Het is een quick scan en heeft derhalve een indicatief karakter. De behoefte aan hervestiging vormt geen onderdeel van het onderzoek en ook worden mogelijke bedrijfssystemen voor de toekomst niet specifiek uitgewerkt.

1.2 Achtergrond

Naar verwachting zal de structuur van het gemengde bedrijf (vollegrondsgroente in combinatie met glas) in Zuid-Holland-Zuid ingrijpend veranderen zoals dat overigens voor de gehele glastuinbouw geldt. Door de toegenomen aandacht voor ruimtelijke kwaliteit met name in overdrukgebieden (IJsselmonde) zal meer dan voorheen rekening gehouden moeten worden voor andere gebiedsfuncties dan tuinbouw, zoals infrastructuur, andersoortige bedrijvigheid, woningbouw, enzovoort. Ten slotte speelt de (internationale) concurrentiepositie een belangrijke rol, niet alleen in de vollegrondsgroentesector maar ook in de glastuinbouw en akkerbouw.

1.3 Aanleiding

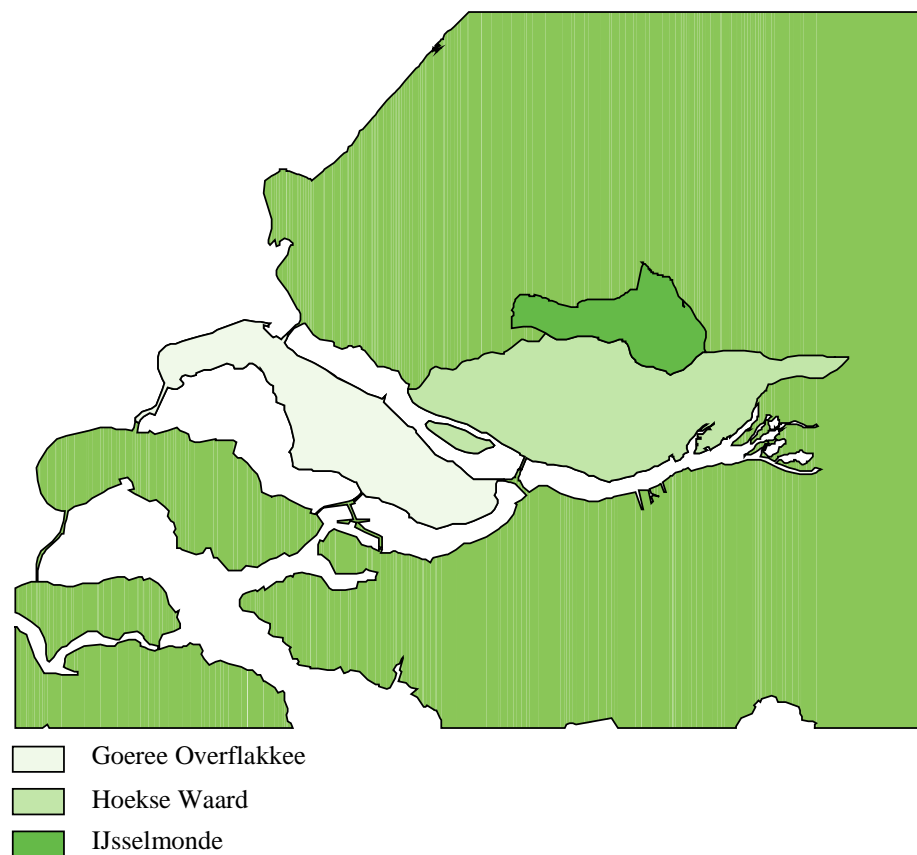
De Provincie Zuid-Holland en de Directie Zuidwest van LNV zijn bezig met het ontwikkelen van een visie voor de toekomstige ontwikkelingen. Zij hebben dan ook behoefte aan aanvullende gegevens, waarmee een goede afweging tussen economische en planologische aspecten van het gemengde bedrijfstype kan worden gemaakt. Voor een verantwoorde gebiedsvisie is inzicht noodzakelijk in de structurele ontwikkelingen, met name wat betreft het gemengde bedrijfstype. Daarbij wordt ook gebruikgemaakt van andere studies waarin de toekomst van de glastuinbouw in beschouwing wordt genomen.

1.4 Aanpak

Een analyse van de landbouwtelling dienst als eerste oriëntatie. Kort worden de agrarische structurele ontwikkelingen in Zuid-Holland-Zuid geschetst. In het studiegebied worden drie deelgebieden onderscheiden:

- a. IJsselmonde;
- b. Hoekse Waard;
- c. Goeree-Overflakkee.

De deelgebieden bestaan uit de in kaartbeeld 1.1 aangegeven gemeenten. Rotterdam-Zuid is per 1998 ingedeeld bij Rotterdam. Voor 1999 zijn de bedrijven die in 1997 nog tot Rotterdam-Zuid behoorden in het onderzoek meegenomen.

Kaartbeeld 1.1 *Het onderzoeksgebied onderscheiden naar drie deelgebieden*

Voor de bedrijfstypering is het 'honingraatmodel' van het LEI gebruikt (zie kader). Hierin wordt de ontwikkeling van het aantal bedrijven per bedrijfstype en het areaal vollegrondsgroenteteelt weergegeven.

Bedrijfstypering in honingraatmodel

Voor de bedrijfstypering van de bedrijven is gebruikgemaakt van een speciaal voor de vollegrondstuintbouw ontwikkeld systeem (honingraatmodel). Met het honingraatmodel kan de vermenging van de vollegrondsgroenteteelt met glastuinbouw en akkerbouw uitstekend worden weergegeven. Het honingraatmodel is visueel weergegeven in figuur 2.1.

Het honingraatmodel bestaat uit een afwisseling van gespecialiseerde en gemengde bedrijfstypen. De gespecialiseerde bedrijfstypen zijn aangeduid met twee gelijke hoofdletters en de gemengde bedrijfstypen met twee verschillende hoofdletters. De verschillende hoofdletters verwijzen naar de beginletters van de onderscheiden bedrijfsonderdelen.

Bij de gespecialiseerde bedrijfstypen omvat het aangeduide bedrijfsonderdeel minstens 66,66% van de bedrijfsomvang (nge). Bij de gemengde bedrijfstypen omvatten beide aangeduide bedrijfsonderdelen samen minstens 66,66% van de bedrijfsomvang (en elk afzonderlijk minstens 20%). In de centrale cel staan de gespecialiseerde vollegrondsgroentebedrijven. In de aangrenzende cellenring staan gemengde bedrijven van vollegrondsgroente met een ander bedrijfsonderdeel.

In de buitenste cellenring staan afwisselend gespecialiseerde en gemengde bedrijfstypen. De bedrijven in deze ring kunnen per definitie voor maximaal 33,33% uit vollegrondsgroente bestaan. Als deze bedrijven vollegrondsgroente hebben, behoren ze tot de groep bedrijven met aanvullend vollegrondsgroente.

De nadere analyse spitst zich toe op de gecontinueerde bedrijven in de periode 1993-1999, waarin de dynamiek van een aantal relevante gewassen (gewasgroepen) op een vijftal bedrijfstypen wordt beschreven.

De vijf bedrijfstypen die in het onderzoek met name in beschouwing worden genomen zijn:

- glastuinbouwbedrijven (GG);
- gemengde vollegrondsgroente-glastuinbouwbedrijven (OG);
- vollegrondsgroentebedrijven (OO);
- gemengde vollegrondsgroente-akkerbouwbedrijven (OA);
- akkerbouwbedrijven (AA).

Een deel van de bedrijven die onder één van de vijf hierboven genoemde bedrijfstypen valt, behoort tot het Barendrechtse bedrijfstype ofwel het gemengde type. Het gemengde bedrijf is een samenvoeging van:

1. intensieve vollegrondsgroentebedrijven met aanvullend glasgroente;
2. gemengde (intensieve) vollegrondsgroente - glastuinbouwbedrijven waarvan het glasgedeelte geheel of gedeeltelijk uit glasgroente bestaat;
3. glastuinbouwbedrijven met aanvullend vollegrondsgroenteteelt.

De relevante gewassen (gewasgroepen) voor de regio en ook voor het gemengde type zijn:

- zomergroente (sla, andijvie, spinazie, bloemkool en vroege- en herfstsluitkool);
- spruitkool;
- glasgroente.

De visie voor de toekomstige ontwikkelingen is gebaseerd op studies van de ontwikkeling van de glastuinbouw en de vollegrondsgroente. Dit is gecombineerd met een drietal interviews met gebiedsdeskundigen en/of sectordeskundigen.

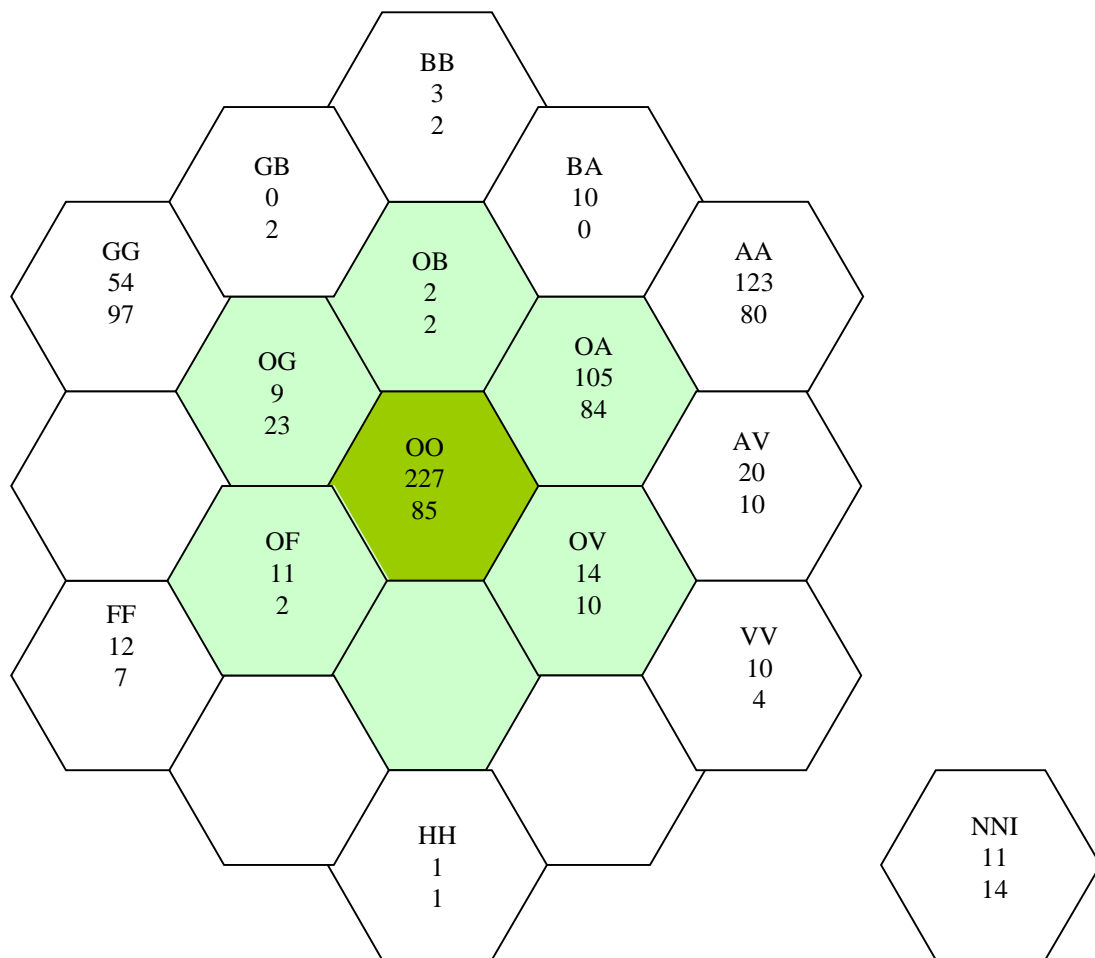
1.5 Opbouw van het rapport

De resultaten van het onderzoek zijn weergegeven in het voorliggende rapport. In hoofdstuk 2 zijn de belangrijkste bedrijfsstructurele ontwikkelingen beschreven en geanalyseerd. In hoofdstuk 3 komen de meningen van de sectordeskundigen en de visie op de toekomstige ontwikkeling van het gemengde bedrijf op basis van de analyse en meningen aan bod. Hoofdstuk 4 sluit af met de conclusies.

2. Ontwikkelingen vollegrondsgroenteteelt en glastuinbouw

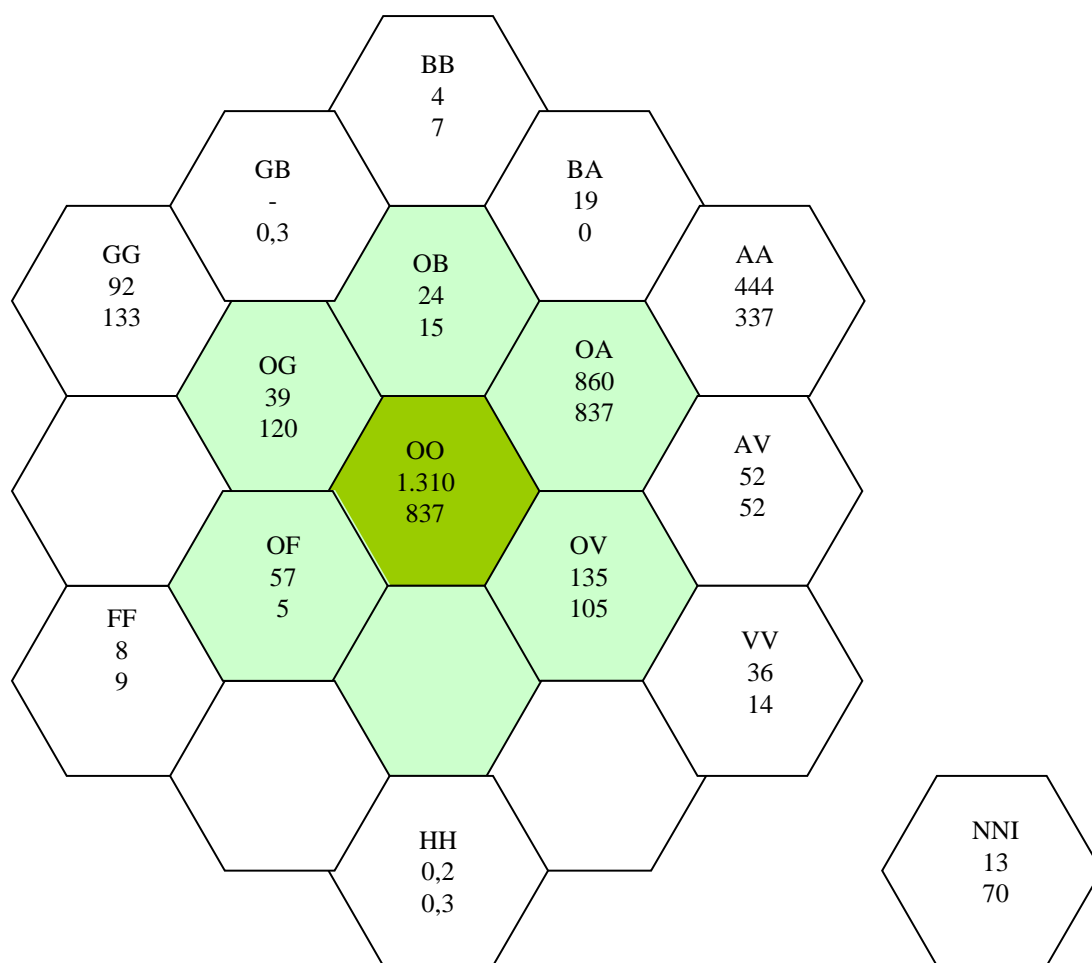
2.1 Belang van de vollegrondsgroenteteelt

De honingraat geeft een eerste indruk van het belang van de vollegrondsgroenteteelt in Zuid-Holland-Zuid. Het belang wordt afgemeten aan het aantal bedrijven met vollegrondsgroenteteelt en het areaal vollegrondsgroenteteelt.

Figuur 2.1 Aantal bedrijven met vollegrondsgroenteteelt per bedrijfstype volgens de honingraattyping in IJsselmonde, Hoekse Waard en Goeree-Overflakkee in 1993 en 1999

Centrale cel	Middelste ring	Buitenste ring
OO = Vollegrondsgroenteteelt	OA = Vollegrondsgroenteteelt/Akkerbouw	VV = Veehouderij
	OF = Vollegrondsgroenteteelt/Fruitteteelt	AV = Akkerb./Veeh.
	OB = Vollegrondsgroenteteelt/Bloembollen ¹	AA = Akkerbouw
	OG = Vollegrondsgroenteteelt/Glastuinbouw	AF = Akkerb./Fruit
	OV = Vollegrondsgroenteteelt/Veehouderij	FF = Fruitteteelt
		HH = Boomkw.
		BB = Bloembollen ¹
		GG = Glastuinbouw
		BA = Bloemb./Akkerb.

Figuur 2.2 Areaal vollegrondsgroenteteelt per bedrijfstype volgens de honingraattypering in IJsselmonde, Hoekse Waard en Goeree-Overflakkee in 1993 en 1999

¹ Inclusief bloemisterij in de vollegrond.

Naast het gespecialiseerde vollegrondsgroentebedrijf komt de vollegrondsgroente-teelt vooral voor op akkerbouw- en glastuinbouwbedrijven (en mengvormen). Opvallend is:

- de grote daling van het aantal gespecialiseerde vollegrondsgroentebedrijven;
- het aantal akkerbouwbedrijven met vollegrondsgroente neemt af;
- het aantal gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven met vollegrondsgroente neemt toe.

De ontwikkeling van het areaal is minder scherp dan die van het aantal bedrijven. Toch is de daling van het groentearaal op de OO-bedrijven aanzienlijk. De toename van vollegrondsgroente op GG-bedrijven is beperkt. Deze constatering wordt in het vervolg van het rapport nader toegelicht.

2.2 Ontwikkeling van de intensieve vollegrondsgroente

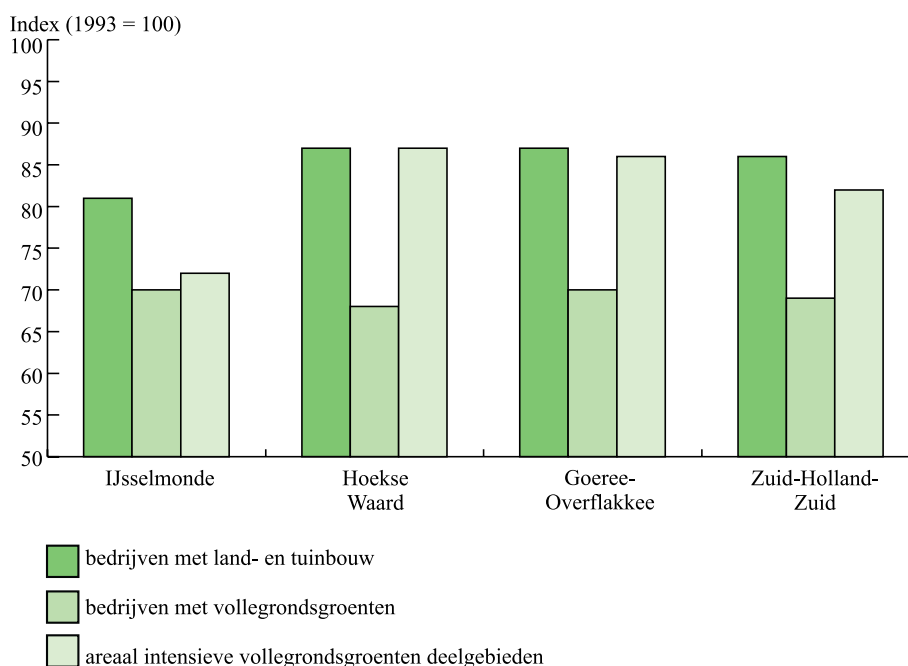
Het totale areaal intensieve vollegrondsgroenteteelt in ZHZ neemt in 1993-1999 met bijna 20% af (tabel 2.1). Dit gaat gepaard met een nog grotere daling van het aantal bedrijven met intensieve vollegrondsgroente (31%).

In figuur 2.3 is dit ook grafisch per deelgebied weergegeven. Opvallend is dat het aantal bedrijven met intensieve vollegrondsgroente veel sneller is gedaald dan het totaal aantal agrarische bedrijven. Vooral in IJsselmonde is zowel het aantal bedrijven met vollegrondsgroente als het areaal vollegrondsgroente sterk afgenomen. In de andere twee gebieden is wel het aantal bedrijven met intensieve vollegrondsgroente sterk afgenomen, maar het areaal is relatief minder sterk afgenomen.

Tabel 2.1 *Bedrijven met land- en tuinbouw, bedrijven met intensieve vollegrondsgroenteteelt en areaal intensieve vollegrondsgroenteteelt naar deelgebied in Zuid-Holland-Zuid in 1993 en 1999*

Deelgebied	Bedrijven met land-/tuinbouw		Bedrijven met intensieve vollegrondsgroenteteelt		Areaal (ha) intensieve vollegrondsgroenteteelt	
	1993	1999	1993	1999	1993	1999
IJsselmonde	420	340	259	182	1.032	744
Hoekse Waard	798	696	240	162	1.603	1.402
Goeree-Overflakkee	646	563	113	79	458	395
Zuid-Holland-Zuid	1.864	1.599	612	423	3.093	2.541

Bron: CBS-landbouwtelling, bewerking LEI.

Figuur 2.3 Bedrijven met land- en tuinbouw, bedrijven met vollegrondsgroenteteelt en areaal vollegrondsgroenteteelt naar deelgebied in Zuid-Holland-Zuid in 1999 t.o.v. 1993. Bron: CBS-landbouwtelling, bewerking LEI

Belangrijke onderdelen van het 'Gemengde bedrijfstype' zijn de teelt van intensieve groente, met name zomergroente, spruitkool en glasgroente (bladgewassen). De ontwikkeling van het totaal areaal van deze gewassen illustreert in hoofdlijnen de belangrijkste ontwikkelingen binnen het gemengde bedrijf.

Van het totaal areaal vollegrondsgroenteteelt bestaat circa tweederde deel uit spruitkool en 15-20% uit zomergroente. Het areaal zomergroente is met 160 ha afgenomen; een afname van 30%. Spruitkool is met ruim 200 ha afgenomen; een afname van 10%. Het totaalareaal glasgroenteteelt vertoont weinig verandering; een afname van 16 ha (9%).

Tabel 2.3 Bedrijven met land- en tuinbouw, bedrijven met vollegrondsgroenteteelt en areaal vollegrondsgroenteteelt naar deelgebied in Zuid-Holland-Zuid in 1993 en 1999

Deelgebied	Areaal (ha) glasgroenteteelt		Areaal (ha) zomergroente		Areaal (ha) spruitkoolteelt	
	1993	1999	1993	1999	1993	1999
IJsselmonde	124	122	249	161	655	501
Hoekse Waard	59	42	271	205	1.224	1.098
Goeree-Overflakkee	5	8	16	7	159	231
Zuid-Holland-Zuid	188	172	536	374	2.039	1.830

Bron: CBS-landbouwtelling, bewerking LEI.

Meer dan de helft van de intensieve vollegrondsgroenteteelt komt voor in de Hoekse Waard, met name spruitkool en zomergroente. Wellicht is het areaal spruitkool nog groter omdat naar verwachting een deel van het spruitkoolareaal in IJsselmonde (501 ha) daadwerkelijk op gehuurde grond in de Hoekse Waard wordt geteeld¹. De glasgroenteteelt - met een vrijwel gelijkblijvend oppervlak - vindt met name plaats in IJsselmonde. Goeree-Overflakkee neemt een bescheiden plaats in wat betreft de vollegronds- en de glasgroenteteelt, hoewel de teelt van spruitkool in tegenstelling tot de andere regio's toeneemt.

2.3 Het gemengde bedrijf

Het belang en de ontwikkeling van het gemengde bedrijf ofwel het Barendrechts bedrijfstype in Zuid-Holland is in tabel 2.4 weergegeven. Uitgedrukt in aantallen bedrijven blijkt dat het gemengde bedrijf 9% uitmaakt van alle bedrijven met plantaardige productie in de hele regio. In 1993 was dit 11%. Op dit bedrijfstype komt 12% van het totale vollegrondsgroentearaal voor (was 18% in 1993) en 49% van het totale areaal glasgroente (was 57% in 1993).

Tabel 2.4 Aantal bedrijven van het Barendrechts type in Zuid-Holland-Zuid met bijbehorende arealen vollegrondsgroenteteelt en groenteteelt onder glas in 1993 en 1999

	Aantal		Areaal vollegrondsgroente		Areaal groente onder glas	
	1993	1999	1993	1999	1993	1999
OO-bedr. met aanvullend glas (groente)	110	5	384	51	58,2	0,9
OG-bedr. met glasgroente	9	23	39	120	5,2	9,6
GG-bedr. met aanvullend vollegr.gr.	54	97	92	133	42,1	74,1
Totaal	173	125	545	304	105,5	84,6
Totaal met plantaardige productie	1.593	1.365	-	-	-	-
In %	11	9	-	-	-	-
Totaal areaal	-	-	3.093	2.541	188,0	172,0
In %	-	-	18	12	56	49

Bron: CBS-landbouwtelling, LEI-bewerking.

Voor IJsselmonde liggen de verhoudingen anders. Op IJsselmonde bestaat van alle bedrijven met plantaardige productie 33% uit het Barendrechts type. In 1993 was dit 38%. Op dit bedrijfstype komt 25% van het totale vollegrondsgroentearaal in de regio voor (was 31% in 1993) en 61% van het totale areaal glasgroente (was 74% in 1993).

¹ Het betreft hier in de metelling geregistreerde arealen.

Vooral het OO-bedrijf met aanvullend glas is in de periode 1993-1999 vrijwel verdwenen. Het aantal gemengde vollegrondsgroente-glasbedrijven met glasgroente neemt toe en het aantal gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven met vollegrondsgroente neemt toe. Concluderend kan dit duiden op drie mogelijke ontwikkelingsrichtingen:

- een aantal GG-bedrijven neemt vollegrondsgroente op (maar dit is niet aannemelijk);
- een aantal OO- en OG-bedrijven neemt (meer) glas op, waarbij het belang van glas sterk toeneemt;
- een aantal OO-, OG- en GG-bedrijven krimpt vollegrondsgroente in, waardoor het belang van glas sterk toeneemt.

De laatste twee zijn ontwikkelingsrichtingen die elkaar versterken. Om hierin meer inzicht te krijgen, wordt aandacht besteed aan de dynamiek van bedrijven die stoppen, inkrimpen, stabiliseren, groeien en starten met vollegrondsgroente en glasgroente. Hierbij worden zowel de aantallen bedrijven als de daarmee gepaard gaande areaalsveranderingen in beschouwing genomen.

2.4 Dynamiek op de bedrijven

2.4.1 Vollegrondsgroente

Over alle bedrijfstypen heen beëindigen of krimpen veel bedrijven met de teelt van vollegrondsgroente. Door beëindiging op ruim 150 bedrijven in de periode 1993-1999 verdwijnt bijna 600 ha vollegrondsgroenteteelt. Door inkrimping op ruim 126 bedrijven neemt het totaal areaal nog eens met ruim 400 ha af.

Tabel 2.5a *Bedrijven met intensieve vollegrondsgroente in Zuid-Holland-Zuid naar bedrijfstype in 1993 en de ontwikkeling van het aantal bedrijven met intensieve vollegrondsgroente tussen 1993 en 1999*

Bedrijfstype 1993	Aantal 1993	Ontwikkeling bedrijven intensieve vollegrondsgroente						Aantal 1999
		gestopt	krimp	stabiel	groei	start	verhuisd	
GG	47	13	12	19	2	4	-1	37
OG	8	1	3	2	2	-	0	7
OO	164	31	57	48	22	-	-6	127
OA	93	13	30	27	21	-	-2	78
AA	105	55	10	11	27	38	-2	86
Rest	85	40	11	25	9	13	0	58
Totaal	502	153	123	132	83	55	-11	393

Bron: CBS-landbouwtelling, LEI-bewerking.

Tabel 2.5b *Areaal met intensieve vollegrondsgroente in Zuid-Holland-Zuid naar bedrijfstype in 1993 en de ontwikkeling van het areaal intensieve vollegrondsgroente tussen 1993 en 1999*

Bedrijfstype 1993	Aantal 1993	Ontwikkeling bedrijven intensieve vollegrondsgroente						Aantal 1999
		gestopt	krimp	stabiel	groei	start	verhuisd	
GG	83	19	15	-1	1	3	-	52
OG	39	7	17	-	1	0	-	15
OO	956	145	214	-7	136	0	-67	658
OA	784	65	121	-8	144	0	-31	705
AA	392	231	17	-1	128	148	-12	407
Rest	342	110	29	-4	44	69	57	369
Totaal	2.595	577	413	-21	454	220	-52	2.206

Bron: CBS-landbouwtelling, LEI-bewerking.

Relatief veel akkerbouwbedrijven haken af en relatief veel OO- en OA-bedrijven krimpen het areaal intensieve vollegrondsgroente in. Ook op de glastuinbouwbedrijven is de inkrimping en beëindiging van de vollegrondsgroente verhoudingsgewijs aanzienlijk.

Daarentegen vindt er ook een toename plaats van de vollegrondsgroenteteelt van circa 700 ha door groei en opname van de intensieve vollegrondsgroenteteelt. Vooral veel akkerbouwbedrijven nemen groenten op in het bouw-/teeltplan.

Concluderend zien we de volgende tendensen:

- veel dynamiek in de intensieve vollegrondsgroenteteelt, slechts op 26% van de bedrijven blijft het areaal vollegrondsgroenteteelt redelijk stabiel;
- de gespecialiseerde intensieve groenteteelt neemt af, vooral op de intensieve bedrijfstypen (OO, OG en GG);
- de grootste dynamiek van intensieve vollegrondsgroenteteelt vindt plaats op de akkerbouwbedrijven. Per saldo is hier nog groei.

2.4.2 Glasgroente

De dynamiek in tabel 2.6a en 2.6b van de glasgroenteteelt is gebaseerd op bedrijven die naast glasgroente in één of beide jaren vollegrondsgroente telen. Dit komt dus dicht in de buurt van de definitie van het Barendrechts bedrijfstype. Dit betekent dat de ontwikkelingen die hier naar voren treden de ontwikkeling van het Barendrechts bedrijf weergeven. Overigens de hoofdmoot van het glas in Zuid-Holland-Zuid bevindt zich ook op IJsselmonde (tabel 2.3).

Tabel 2.6a *Bedrijven met glasgroente in Zuid-Holland-Zuid naar bedrijfstype in 1993 en de ontwikkeling van het aantal bedrijven met glasgroente tussen 1993 en 1999*

Bedrijfstype 1993	Aantal 1993	Ontwikkeling bedrijven met glasgroente						Aantal 1999
		gestopt	krimp	stabiel	groei	start	verhuisd	
GG	45	3	7	26	8	1	-1	42
OG	8	2	1	3	2	0	0	6
OO	86	6	8	49	21	2	-2	80
OA	7	1	0	3	3	0	0	6
AA	7	2	1	4	0	2	0	7
Rest	10	3	2	4	1	2	0	9
Totaal	163	17	19	89	35	7	-3	150

Bron: CBS-landbouwtelling, LEI-bewerking.

Tabel 2.6b *Areaal met glasgroente in Zuid-Holland-Zuid naar bedrijfstype in 1993 en de ontwikkeling van het areaal glasgroente tussen 1993 en 1999*

Bedrijfstype 1993	Aantal 1993	Ontwikkeling bedrijven met glasgroente						Aantal 1999
		gestopt	krimp	stabiel	groei	start	verhuisd	
GG	38,5	2,2	2,0	-	4	0,5	-0,6	38,2
OG	5,0	0,6	0,4	-	1,3	-	0,1	5,4
OO	49,9	2,7	2,2	0,7	7,1	0,6	-0,4	53,0
OA	2,0	0,4	-	-	1,8	-	0,1	3,5
AA	2,7	0,5	0,3	-	-	0,3	0	2,2
Rest	1,5	0,4	0,2	-	0,1	0,7	-0,1	1,6
Totaal	99,6	6,8	5,1	0,7	14,3	2,1	-0,9	103,9

Bron: CBS-landbouwtelling, LEI-bewerking.

Het aantal bedrijven dat start met glasgroente ofwel uitbreidt is iets groter dan het aantal dat stopt of het areaal inkrimpt. Dit gaat gepaard met een (beperkte) toename van het glasareaal op deze bedrijven, vooral door groei van bestaand glas op de bedrijven. Opvallend is dat juist op de OO-bedrijven de groei van glasgroente plaatsvindt. Bestaande bedrijven die starten met glasgroente zijn er vrijwel niet in de periode 1993-1999.

Daarbij komt dat op meer dan de helft van de bedrijven het glasgroenteareaal stabiel blijft.

Concluderend blijkt hieruit dat de OO-bedrijven geleidelijk opschuiven in de richting van OG en wellicht ook gespecialiseerde glastuinbouw (GG).

2.4.3 Zomergroente

Zomergroente worden zowel in IJsselmonde als in de Hoekse Waard geteeld en vooral op OO-bedrijven. De dynamiek in beide gebieden is nagenoeg gelijk.

Tabel 2.7a *Bedrijven met zomergroente in Zuid-Holland-Zuid naar bedrijfstype in 1993 en de ontwikkeling van het aantal bedrijven met zomergroente tussen 1993 en 1999*

Bedrijfstype 1993	Aantal 1993	Ontwikkeling bedrijven met zomergroente						Aantal 1999
		gestopt	krimp	stabiel	groei	start	verhuisd	
GG	34	12	13	6	2	2	-1	23
OG	7	2	2	1	2	1	0	6
OO	124	37	30	24	29	4	-4	87
OA	23	13	6	3	1	4	0	14
AA	14	12	1	1	0	12	0	14
Rest	17	9	5	3	1	4	1	13
Totaal	219	85	57	38	35	27	-4	157

Bron: CBS-landbouwtelling, LEI-bewerking.

Tabel 2.7b *Areaal zomergroente in Zuid-Holland-Zuid naar bedrijfstype in 1993 en de ontwikkeling van het areaal zomergroente tussen 1993 en 1999*

Bedrijfstype 1993	Aantal 1993	Ontwikkeling bedrijven met zomergroente						Aantal 1999
		gestopt	krimp	stabiel	groei	start	verhuisd	
GG	42	13	11	-	1	3	-	22
OG	15	6	2	-	1	-	-	8
OO	262	52	35	-1	45	7	-9	217
OA	30	11	9	-	-	10	-	20
AA	19	15	1	-	-	26	-	29
Rest	20	13	3	-	-	4	16	24
Totaal	387	109	60	-1	47	50	6	321

Bron: CBS-landbouwtelling, LEI-bewerking.

- De grote dynamiek van de zomergroenteteelt blijkt uit de volgende ontwikkelingen:
- in vergelijking met het aantal bedrijven in 1993 is het aantal bedrijven dat stopt of inkrimpt aanzienlijk. Daar staan betrekkelijk weinig groeiers of starters tegenover;
 - het areaal zomergroente fluctueert geleidelijker. Dit resulteert in een schaalvergroting (11%) van de zomergroenteteelt op de bedrijven;
 - het aantal bedrijven waarbij de zomergroenteteelt stabiliseerde in de periode 1993-1999 is relatief laag (17%).

Zomergroente wordt met name geteeld op OO-bedrijven en zeer beperkt op de extensievere bedrijfstypen. Toch is er op de akkerbouwbedrijven een lichte toename van het areaal, terwijl op de andere bedrijfstypen het areaal afneemt.

2.4.4 Spruitkool

Ook op de bedrijven met spruitkool is de dynamiek groot. Vooral onder de OO, OA en AA-bedrijven zijn er veel stoppers. Inkrimping vindt vooral plaats op OO- en OA-bedrijven. Hier tegenover staat een redelijk aantal bedrijven dat de spruitkoolteelt uitbreidt (OO, OA en AA) dan wel opneemt in het bouwplan (AA). Hoewel nog beperkt, komt Goeree-Overflakkee hierbij meer in beeld. IJsselmonde daarentegen raakt wat dit betreft meer buiten beeld.

Tabel 2.8a *Bedrijven met spruitkool in Zuid-Holland-Zuid naar bedrijfstype in 1993 en de ontwikkeling van het aantal bedrijven met spruitkool tussen 1993 en 1999*

Bedrijfstype 1993	Aantal 1993	Ontwikkeling bedrijven met spruitkool						Aantal 1999
		gestopt	krimp	stabiel	groei	start	verhuisd	
GG	8	5	-	3	0	1	-	4
OG	3	-	2	0	1	0	-	3
OO	78	33	21	9	11	3	-4	44
OA	66	16	12	21	15	3	-2	51
AA	68	41	3	6	16	25	-2	50
Rest	52	22	4	19	8	7	1	39
Totaal	275	117	42	58	51	39	-7	191

Bron: CBS-landbouwtelling, LEI-bewerking.

Tabel 2.8b *Areaal spruitkool in Zuid-Holland-Zuid naar bedrijfstype in 1993 en de ontwikkeling van het areaal spruitkool tussen 1993 en 1999*

Bedrijfstype 1993	Aantal 1993	Ontwikkeling bedrijven met spruitkool						Aantal 1999
		gestopt	krimp	stabiel	groei	start	verhuisd	
GG	16	7	-	1	0	-	-	10
OG	17	0	2	-	1	-	-	5
OO	541	119	117	-4	101	7	-47	361
OA	622	82	69	-4	110	6	-30	553
AA	337	218	5	-1	101	114	-13	314
Rest	292	78	25	-4	45	54	43	327
Totaal	1.825	504	228	-12	357	180	-47	1.570

Bron: CBS-landbouwtelling, LEI-bewerking.

Afgezet tegen de areaalontwikkeling is er sprake van een schaalvergroting van circa 25% (van 6,6 ha naar 8,2 ha per bedrijf). De teelt van spruitkool schuift steeds verder op naar het akkerbouwbedrijf.

Evenals bij de zomergroente is ook hier slechts een beperkt aandeel van de bedrijven waarbij het teeltoppervlak in de periode 1993-1999 stabiel bleef (21%).

3. Visie toekomstige ontwikkelingen gemengde bedrijf

De visie voor de toekomstige ontwikkelingen van het Barendrechts bedrijfstype is gebaseerd op de analyse van de recente bedrijfsstructurele ontwikkeling, eerdere studies en enkele gesprekken met deskundigen in de sector. Aan de hand van enkele belangrijke beleidsthema's wordt een toekomstvisie met betrekking tot het gemengde bedrijfstype geschetst.

3.1 Meer glasteelten

Op basis van de bedrijfsstructurele ontwikkeling (H.2) blijkt een grote dynamiek op het gemengde bedrijfstype waarbij het accent steeds meer verschuift van de vollegrondsgroente teelt naar de glasteelten. Dit beeld wordt door deskundigen in de praktijk bevestigd.

Kenmerkend voor het gemengde bedrijf is voortschrijdende gewasspecialisatie. Werden er enkele tientallen jaren geleden per bedrijf circa 10 gewassen geteeld, nu blijft dat beperkt tot enkele gewassen. Daarmee is de totale arbeidsbehoefte afgenomen en is er meer evenwicht en regelmaat in de arbeidsbehoefte ontstaan. Op het gemengde bedrijf gaat dit echter niet altijd gepaard met schaalvergroting (groter ruimtebeslag) maar eerder met een toename van de teeltintensiteit. Door de specialisatie op een of enkele gewassen verandert de verdeling van de teelten onder glas en in de vollegrond. Het belang van de glasteelten neemt toe ten koste van de vollegrondsgroenteteelt. De toename in glasoppervlak is fysiek minder groot dan de afname van het oppervlak vollegrondsgroenteteelt. De meeste telers van bladgewassen houden toch het gemengde bedrijf aan omdat de teelt onder glas in de zomerperiode kwaliteitsproblemen geeft. Dan kan met de teelt in de vollegrond een betere kwaliteit worden gerealiseerd. Dankzij de voortdurende productontwikkeling groeien echter de mogelijkheden voor de glasteelten.

Andere telers echter schakelen om naar uitsluitend glasteelten. In de lichtverwarmde kassen worden in de winterperiode bladgewassen geteeld en in de zomerperiode andere gewassen, zoals vruchtgroente en/of zaadteelt. De mogelijkheden zijn echter beperkt omdat de bedrijfsuitrusting meestal niet voldoet aan de eisen van een modern uitgerust glastuinbouwbedrijf (kashoogte, stookinstallatie, enzovoort).

3.2 Markt

De vollegrondsgroente afkomstig van het Barendrechts bedrijf bedienen vooral de binnenlandse markt maar ook een deel van de Europese markt. De producten spelen voor Europa vooral de rol van 'gatenvuller'. Voorts is bekend dat de concurrentiepositie van de Nederlandse groenteteler zwak is (grote marktpartijen), de markt voor vollegrondsgroente is grotendeels een prijsmarkt en in sterke mate afhankelijk van de export. De markt gaat

steeds meer de richting aangeven w.b.: productkwaliteit, organisatie van productie, afzetwijze. Tegen deze geschetste achtergrond heeft de ondernemer van het gemengde bedrijf in IJsselmonde toch een aantal sterke punten benut om een stevige marktpositie te ontwikkelen, namelijk:

- a. de Greenery-vestiging te Barendrecht vormt een belangrijk logistiek centrum voor kleine (blad)gewassen dicht bij de bedrijven. De nabijheid van dit logistieke centrum voor de telers van bladgewassen heeft grote voordelen, zoals:
 - lagere transportkosten;
 - snel kunnen reageren op ad hoc bestellingen ('s morgens gevraagd, 's middags leveren);
 - de concentratie van telers en handel op een centraal aanvoerpunt.

De verwachting is dat Barendrecht logistiek de beste plaats blijft voor bladgewassen en ook in de toekomst aantrekkingskracht op de grote inkopers zal uitoefenen.

Typerend voor de Barendrechtse teler waar een marktgerichte werkwijze in tot uitdrukking komt is de gerichtheid op maatwerk. Hij werkt het liefst met een vaste handelsrelatie. Dit kan ook plaatsvinden binnen het verband van een telersvereniging.

- b. kwaliteitsverbetering en productontwikkeling;
Ook voor de groenteteler op het gemengde bedrijf is het de taak om een product van goede kwaliteit tegen een concurrerende prijs te leveren. In het streven om te schakelen van een prijsmarkt naar een kwaliteitsmarkt tracht de teler op het gemengde bedrijf hieraan te voldoen door de glasteelten uit te breiden. Met de accentverlegging op de glasteelten binnen het gemengde bedrijf beoogt men:
 - teeltrisico's beter uit te sluiten en een hogere kwaliteit van het product;
 - certificering gemakkelijker te realiseren (HACCP);
 - verlenging teeltseizoen en daardoor een betere afstemming van de glasteelt op de vollegrondsgroenteteelt.

Daarnaast zijn de telers actief op het gebied van productontwikkeling. Op het eigen bedrijf en meestal binnen het verband van een telersvereniging is men bezig nieuwe (aan-gepaste) bladgewassen te ontwikkelen.

Zowel kwaliteitsverbetering als productontwikkeling dragen bij aan een regelmatigere en constantere aanvoer van kwalitatief hoogwaardige producten. Dit resulteert dit in een betere en stabielere prijsvorming.

3.3 Ruimtedruk

De gemengde bedrijven in Zuidwest-Nederland worden geconfronteerd met veel ruimtelijke weerstand. IJsselmonde kenmerkt zich als een overdrukgebied waar in toenemende mate rekening wordt gehouden met andere gebiedsfuncties, zoals infrastructuur, ander-soortige bedrijvigheid, woningbouw, bosaanleg, enzovoort. De gemeentelijke wetgeving lijkt afgestemd op deze gebiedsfuncties en werkt blokkerend bij bedrijfsuitbreiding van de

gemengde bedrijven. Hierdoor is de bedrijfsstructurele ontwikkeling van de gemengde bedrijven in de regio sterk aan banden gelegd.

De uitgekochte bedrijven zien in de regio geen vestigingsmogelijkheden meer om het gemengde bedrijfstype voort te zetten. Een groot aantal tuinders zocht (of zoekt) elders een plaats die of aansloot (of -sluit) op de eigen specifieke en gewenste bedrijfssituatie of de mogelijkheid bood (of biedt) om te schakelen naar een ander bedrijfstype. Naar de mening van de tuinders zijn vooral in Brabant relatief veel bedrijven te koop waar bovendien het gemengde bedrijf kan worden voortgezet.

De enige manier om hervestiging van gemengde tuinbouwbedrijven succesvol te laten verlopen is een gezamenlijke projectmatige aanpak die mede ondersteund wordt door stimuleringsregelingen van de overheid. Pogingen daartoe zijn in alle drie de deelgebieden (IJsselmonde, Hoekse Waard en Goeree-Overflakkee) niet of nauwelijks van de grond gekomen.

- a. De Hoekse Waard is als overloopgebied voor de glastuinbouw vervallen en was op voorhand ook alleen bestemd voor volledig gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven. De Stimulerings regeling Duurzame Glastuinbouwgebieden (Stidug) is alleen van toepassing op gemeenten of samenwerkingsverbanden van gemeenten waar zich een projectvestigingslocatie bevindt en die genoemd worden in het 'Bestuurlijk Afsprakenkader Herstructurering Glastuinbouw'.
- b. Op Goeree-Overflakkee is hervestiging van tuinbouwbedrijven met een gemengd karakter mislukt door de terughoudende opstelling van de gemeenten met betrekking tot projectvestiging ondanks het feit dat een en ander wel in het streekplan en inrichtingsschets is vastgelegd.
- c. In IJsselmonde is uiteindelijk op kleine schaal een vestigingsproject (Nieuw Reijerwaard) ontwikkeld voor hervestiging van glastuinbouwbedrijven al dan niet met een deel vollegrondsgroenteteelt. Uit de vraaggelassen blijkt dat de tuinders door de trage besluitvorming hier zeer terughoudend mee omgaan. Telers die zich als aspiranthervestigers aanmeldden haakten in een later stadium toch af. Een andere factor die momenteel vertragend werkt voor hervestiging is de hoge onroerend goedprijs, waardoor grondeigenaren afwachtender worden (speculeren). Hierbij moet wel opgemerkt worden dat het voor ondernemers financieel minder aantrekkelijk als het bedrijf uitgekocht wordt voor natuurontwikkeling.

De vollegrondsgroentebedrijven met de teelt van extensieve groenten (spruitkool enzovoort) komen in IJsselmonde ruimtelijk nog meer in de knel. In IJsselmonde is onvoldoende grond beschikbaar. Deze tuinders zullen - voor zover dat al niet gebeurd is - uit moeten wijken naar andere regio's. Hiervoor komen de Hoekse Waard en Goeree-Overflakkee in aanmerking. Ook hebben tuinders uit IJsselmonde zich gevestigd in Zeeland en Noord-Holland.

3.4 Milieu

De milieueisen (nutriënten, gewasbescherming en energie) die voortvloeien uit beleidsafspraken en -doelen zoals het convenant Glastuinbouw en Milieu zijn ook van toepassing op

het gemengde bedrijfstype. Dit betekent dat bedrijven zullen moeten voldoen aan eisen op het gebied van de emissie van nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen en energieverbruik per oppervlakteenheid. De eisen voor het gemengde bedrijf zullen veelal de normen voor 'overige glasgroentegewassen' betreffen. Deze zijn afgeleid van de teelt van sla. Op zich liggen deze eisen niet zodanig hoog dat bedrijven hieraan geen invulling kunnen geven. Energie hoeft geen groot probleem te zijn gezien het feit dat de teelten al weinig energie vragen en hier wel enige beperking mogelijk is. Wel is het zo dat investeringen die eventueel hiervoor nodig zijn bij een klein bedrijf (weinig glas) een relatief grote financiële impact hebben.

Op het terrein van mineralen heeft de vollegrondsector te maken met beperkingen die voortkomen uit Minas en het EU-nitraatbeleid. Het meststoffengebruik in dubbelteelten (bladgewassen) kan door de Minas-normen in de toekomst problematisch worden¹. Het mogelijk niet voldoen aan Minas-normen leeft niet sterk onder de Barendrechtse tuinders omdat het aantal dubbelteelten in de vollegrond sterk terugloopt en men verwacht bovendien onder de vrijstellinggrens te vallen.

Chemische gewasbescherming blijft de komende tijd onmisbaar. Met betrekking tot het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op het gemengde bedrijf spelen de volgende aspecten de komende tijd een rol:

- men krijgt steeds meer te maken met de 'kleine toepassingen problematiek'. Bij kleine gewassen is het voor de industrie niet meer interessant nieuwe middelen te introduceren;
- doordat het accent meer op de glasteelten komt te liggen neemt het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen af. Volgens de telers is onder glas gemakkelijker een kwaliteitsproduct te telen dan in de vollegrond en de zomerteelten vinden alleen plaats in de 'gemakkelijke' periode.

Groot nadeel voor de teler is dat de toenemende milieueisen het product nauwelijks onderscheidend maakt van het gangbare product. Met andere woorden de productie moet op een hoger niveau getild worden zonder dat daar een beloning van de consument tegenover staat. Het stimuleren van milieu(keur)projecten en stimuleren van certificering op basis van registratie kan dit in gunstige zin veranderen. Of een milieukeur of certificaat een product onderscheidend maakt wordt door de praktijk betwijfeld.

Een tweede nadeel van de toenemende milieueisen is met name de glastuinbouw (denk aan Integrale Milieutaakstelling) is dat deze een rem zetten op de toenemende intensivering van de teeltwijze (meer glasteelten met de daaraan verbonden IMT-eisen) op het gemengde bedrijfstype.

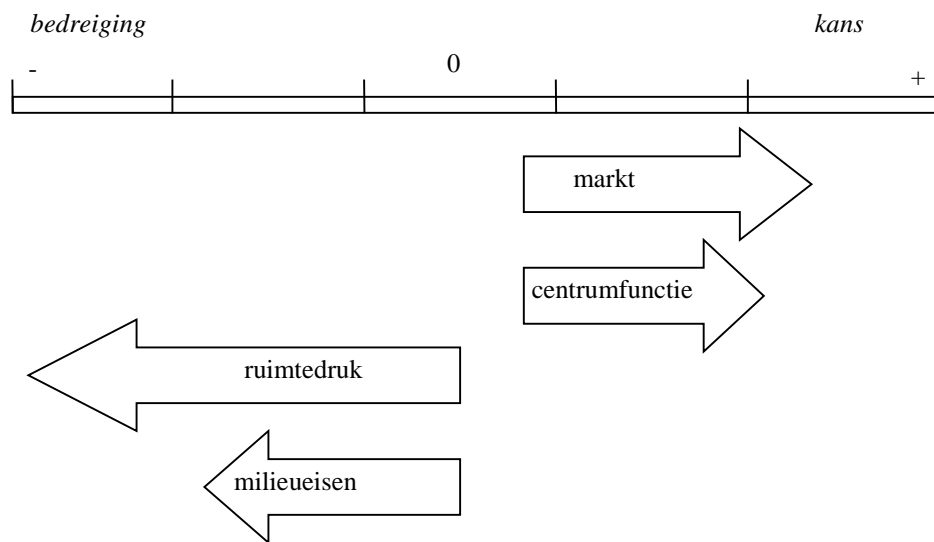
3.5 Visie toekomstige ontwikkeling

Het gemengde bedrijf heeft te maken met een aantal kansen en bedreigingen die kernachtig in figuur 3.1 zijn weergegeven. De lengte van de pijl geeft aan of het om een grote of minder grote kans of bedreiging gaat.

¹ Er is een uitzonderingspositie bedongen zodat met de specifieke situatie van de vollegrondsgroenteteelt rekening wordt gehouden (bijvoorbeeld de dubbelteelten).

Kansen zijn er gelegen in de marktperspectieven voor met name bladgewassen. Het bedrijfstype sluit gezien haar mogelijkheden aan bij de markt (niche). Een andere kans (of beter: sterk punt) van het gemengde bedrijfstype is haar verankering in de traditie en de daarmee gepaard gaande verbondenheid van de ondernemers aan dit type. In figuur 3.1 is dit kortweg omschreven als 'centrumfunctie'. Daartegenover staan beperkingen die met name vanuit ruimte in mindere mate vanuit milieu gesteld worden aan de ontwikkeling van het bedrijfstype.

Concluderend kan gesteld worden dat het gemengde bedrijfstype grotendeels zal verdwijnen bij een gelijkblijvende situatie (zie figuur 3.1).

Figuur 3.1 Kansen en bedreigingen voor de toekomstige ontwikkeling van het gemengde bedrijfstype in Zuid-Holland-Zuid

4. Conclusies

In de periode 1993-1999 is de teelt van vollegrondsgroente in Zuid-Holland-Zuid sterk afgenomen. Het aantal bedrijven daalt sterk en ook het areaal laat een aanzienlijke daling zien. Het areaal glasgroenteteelt is vrijwel constant gebleven.

De grootste (relatieve) daling betreft de zogenaamde zomergroente, teelten die met name in IJsselmonde geteeld. De zomergroente vormen vanouds de pijler van het gemengde bedrijfstype.

Het gemengde bedrijfstype vormt met name in IJsselmonde getalsmatig nog een belangrijk onderdeel uit het totaal aantal agrarische bedrijven (één op de drie). In heel Zuid-Holland-Zuid betreft dit ongeveer één op de tien bedrijven.

De dynamiek op het gemengde bedrijfstype van stoppen, inkrimpen, starten en uitbreiden van de zomergroente in de vollegrond en glasgroente is groot. Voor het onderdeel vollegrondsgroente (zomergroente) is er een neergaande beweging en de glasgroenteteelt (bladgewassen) blijft vrijwel constant. Er is dus sprake van een verschuiving van de teelt in de vollegrond naar de glasteelten. Deze verschuiving heeft een gunstige uitwerking op de verdeling en de omvang van de arbeidsbehoefte.

De sectordeskundigen bevestigen de geschetste ontwikkeling en wijzen op een aantal oorzaken. De belangrijkste beperking voor de ontwikkeling van het gemengde bedrijfstype is de ruimtelijk druk, met name in IJsselmonde. In toenemende mate heeft de sector te maken met andere gebiedsfuncties en de gemeentelijke regelgeving werkt blokkerend. Ook de andere regio's in Zuid-Holland-Zuid vormen geen soelaas.

Andere beperkingen die in de toekomst een belangrijke rol gaan spelen zijn de toenemende milieueisen, zowel voor de teelt in de vollegrond als onder glas. Zeker in een bedrijfstype waar de teelt intensiveert zullen de toenemende milieueisen nog eerder een blokkade voor verdere ontwikkeling vormen.

Anderzijds zijn er ook sterke kanten en kansen in de regio aan te wijzen. De teelt van zomergroente, met name bladgewassen ligt traditioneel sterk verankerd in de regio. De telers hebben in de loop der jaren derhalve grote deskundigheid met de teelten opgebouwd. Gecombineerd met een hechte relatie met de handel is de locatie Barendrecht uitgegroeid tot een belangrijk logistiek centrum voor het productenpakket van het gemengde bedrijfstype.

De teler van bladgewassen bedient hiermee een nichemarkt.

De kansen en beperkingen afwegend leidt dit tot de slotsom dat in de huidige situatie het merendeel zal verdwijnen bij een gelijkblijvende situatie.

Literatuur

Buurma, J.S., C.O.N. de Vroomen en J. van Gemert, *Prognose van behoefte aan ondersteunend glas in Noord-Holland-Noord*. LEI-DLO, Den Haag, 1996.

Alblas, J.T.W. en M. Mulder, *Kansen voor kassen*. LEI-DLO, Den Haag, 1997.

LTO-Nederland, *Compositie in groenten*. Toekomstvisie van LTO-Nederland op de vollegrondsgroenteteelt in Nederland. LTO, Den Haag, 1999.

Kooiman, B.J.E., *Honingraattypering opengrondstuinbouw van LEI-DLO*. LEI-DLO, Den Haag, 1997.